

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ
ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ****GENERAL CHARACTERISTICS OF THE STAGES OF CONTRACTING
OF RENTALS OF VEHICLES**

Сокуренко О.А.,

к.ю.н., старший викладач кафедри галузевого права

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Стаття присвячена дослідженню особливостей укладання договору оренди транспортних засобів шляхом аналізу принципу свободи договору та основних стадій його укладання. Зазначено, що істотні умови в договорі оренди, як і в будь-якому іншому договорі, є необхідним фактом для того, щоб угода вважалася дійсною. Істотні умови виявляють обов'язковий зміст договору. Зміст договору складають його умови, за допомогою яких сторони визначають свої дії, порядок їх здійснення.

Ключові слова: договір оренди транспортних засобів, оферта, акцепт, свобода договору, істотні умови договору.

Статья посвящена исследованию особенностей заключения договора аренды транспортных средств путем анализа принципа свободы договора и основных стадий его заключения. Отмечено, что существенные условия в договоре аренды, как и в любом другом договоре, являются необходимым фактором для того, чтобы соглашение считалось действительным. Условия проявляют обязательное содержание договора. Содержание договора составляют его условия, с помощью которых стороны определяют свои действия, порядок их осуществления.

Ключевые слова: договор аренды транспортных средств, оферта, акцепт, свобода договора, существенные условия договора.

The article investigates the features of the contract of lease vehicles by analyzing the principle of freedom of contract and the main stages of installation. Indicated that the essential terms of a lease agreement, like any other contract, is a necessary fact to deal deemed valid. The requirements to find required content of the agreement. The content of the agreement make the terms by which the parties define their action procedure.

Key words: lease vehicles offer, acceptance, freedom of contract, essential terms of the contract.

Розширення цивільно-правових відносин між суб'єктами господарської діяльності є невід'ємною ознакою розвитку економіки України. Серед найбільш динамічних процесів, що відбуваються в галузі економіки, можна відзначити використання транспортних засобів. На сучасному етапі транспорт є розповсюдженим, невід'ємним і важливим об'єктом економічного та цивільного обігу.

Відносини найму транспортних засобів недостатньо досліджені в українській юридичній науці. Загальна характеристика договору найму транспортного засобу міститься лише в підручниках та навчальних посібниках з цивільного, господарського й транспортного права. Деякі аспекти оренди транспортних засобів розглядалися у наукових працях М.І. Брагінського, Е.В. Вавіліна, В.В. Вітрянського, С.А. Суханова та інших.

Метою цієї статті є здійснення аналізу укладання договору оренди транспортного засобу через призму загальноприйнятих стадій.

Укладання договору оренди транспортних засобів, як й інших цивільно-правових договорів, базується на додержанні принципів цивільного права України, закріплених у Конституції України [2], Цивільному кодексі України та інших нормативних актах. Зокрема, найбільш чітко проявляється принцип свободи особистості, який означає свободу людини в самовизначенні, у визнанні за нею всіх невід'ємних прав у різних сферах громадського життя. Саме із принципу свободи впливає свобода власності, свобода підприємництва та свобода договору [4, с. 378].

У правовій літературі поняття свободи договору характеризуються певними рисами. Це вільне волевиявлення сторін під час укладання договору, вільне визначення предмета договору (якщо він не вилучений з цивільного обігу або тільки обмежений в ньому), вільне визначення умов договору, вибір форми договору, розірвання договору за вимогою однієї зі сторін, визначення наслідків невиконання або неналежного виконання умов договору [5, с. 123].

Такий характер відносин повинен зберігатись і під час укладання договору оренди транспортних засобів як різновиду цивільно-правових угод.

Як складову частину свободи договору слід розглядати свободу укладання договору, що означає право фізичних та юридичних осіб за своїм розсудом укладати договори, якщо це не суперечить закону або не обмежує інтереси інших осіб. Цей принцип демонструє автономію, незалежність волевиявлення громадян та юридичних осіб. Вони вільні у визначенні своїх прав та обов'язків на підставі договору.

Але, як зазначається в літературі, свобода договору взагалі і свобода укладання договору зокрема не може бути абсолютною, тому що людина, яка живе в суспільстві, не може бути абсолютно вільною. Вона повинна дотримуватись правил цього суспільства, щоб свобода однієї людини не порушувала свободи іншої.

Таким чином, закон встановлює певні межі свободи укладання договору, щоб вільне волевиявлення учасників договору не порушувало інтересів суспільства.

Тривалий час в нашій державі при планових засадах економіки підставою укладання договору було волевиявлення, яке прямо або побічним шляхом було сформоване під впливом загальних планових завдань. На сьогоднішній день підставою укладання будь-якого договору є вільне волевиявлення сторін, обумовлене свободою підприємництва та свободою договору. І якщо укладання того або іншого договору заплановано в майбутній діяльності фізичної або юридичної особи, плановість продиктована виключно суб'єктивними економічними потребами.

Цивільним законодавством України передбачений особливий порядок укладання договорів, які застосовуються переважно у сфері підприємництва та господарювання.

У вітчизняній літературі виділяються дві стадії укладання договору – направлення пропозиції про укладання договору (оферти) та прийняття цієї пропозиції адресатом (акцепт). Також існує думка про існування трьох стадій: направлення оферти, прийняття пропозиції про укладання договору (тобто акцепт) та отримання акцепту відправником оферти [7, с. 825]. Останній варіант здається більш справедливим, тому що підкреслюється юридичне значення отримання акцепту оферентом.

В юридичній літературі відображені результати досліджень, які чітко окреслюють ознаки, притаманні оферті. А саме для того, щоб оферта мала юридичну силу, вона має відповідати наступним умовам: повинна бути направлена одній або декільком особам, висловлювати намір особи укласти договір та містити істотні умови договору. Якщо одна з умов буде відсутня у змісті пропозиції про укладення договору, оферта не може вважатися дійсною, що, у свою чергу, не тягне за собою прав та обов'язків для оферента.

Пропозиція укласти договір, як правило, є ініціативою майбутнього орендаря. Як свідчить практика, попит на транспортні засоби, що надаються в оренду, перевищує пропозицію. Враховуючи ці умови, власники транспортних засобів або уповноважені особи інколи самі виступають в ролі оферентів та пропонують укласти з ними договір оренди транспортних засобів. Тому важливе значення має вичерпна та своєчасна інформація про транспортні засоби, які тимчасово ними не використовуються. І якщо в ролі оферента виступає особа, яка має потребу в транспортному засобі, частіше вона звертається з пропозицією вже до певної особи (фізичної або юридичної). Власниками ж транспортних засобів здебільшого застосовується публічна оферта, тобто пропозиція про укладення договору, яка адресована до невизначеного кола осіб.

Оголошення публічної оферти власником транспортного засобу свідчить про його намір укласти договір з будь-якою особою, що погодиться на запропоновані умови. Отже, негайна заява про акцепт такої оферти може привести до укладення договорів оренди на більшу кількість транспортних засобів, ніж має оферент. Або згодом оферент мав би можливість «вибирати» контрагента серед тих, з ким він вже почав узгоджувальну процедуру, що неодмінно негативно впливатиме на інтереси тих, хто залишився за «бортом» та потягне за собою судові спори.

Автор публічної оферти незалежно від того, чи це власник транспортного засобу, чи це особа, що бажає взяти його в оренду, не зможе в даному випадку укласти договір з усіма, хто дасть згоду на укладення договору оренди транспортних засобів. На момент укладення договору інша сторона стає вже конкретною особою, тому справжнє призначення публічної оферти не реалізується.

Крім того, якщо володар транспортного засобу застосовує публічну оферту, він повинен викласти її саме так, щоб вона відповідала вказаним загальним вимогам, що пред'являються до оферти. Стосовно оферти про надання транспортних засобів в оренду виконання всіх вимог практично неможливе, особливо щодо істотних умов договору. Тому публічна оферта буде мати характер повідомлення або оголошення.

Теорія цивільного права схильна розглядати оголошення такого роду, що розповсюджуються на телебаченні, радіо, в пресі, не як публічну оферту, а як рекламу. Якщо розглядати цей факт з точки зору порядку укладення договорів, то його можна розцінити як запрошення до оферти. Юридичне значення запрошення до оферти визначається тим, що особа, яка його направила, може відмовитись від свого запрошення без будь-яких негативних наслідків для себе [7, с. 827].

Уявляється, що застосування публічної оферти під час укладення договору оренди транспортних засобів є недоцільним. Причинами недоцільності є обмежена кількість транспортних засобів у власника або уповноваженої особи, неможливість укладення договорів із всіма акцептантами та практичною неможливістю викладення всіх істотних умов договору, що досліджується, в змісті публічної оферти.

В юридичній літературі згадується ще одна умова дійсності оферти, а саме – однією з вимог, що пред'являються до оферти, є те, що вона повинна бути достатньо визначеною [7, с. 828]. З одного боку, вона пов'язана із змістом

пропозиції, яка містить у собі істотні умови майбутнього договору, без яких він не може бути укладений. З іншого боку, визначеність оферти свідчить про волевиявлення оферента, про остаточне рішення особи, що направила пропозицію, вступити в договірні відносини.

Тобто вказана умова певною мірою об'єднує умови щодо висловлення наміру про укладення договору особи, що зробила пропозицію, та зазначення істотних умов договору, які пропонує оферент іншій особі.

Договори оренди певних видів майна належать до категорії договорів на приєднання. Такими є, наприклад, договір оренди майна державних підприємств, оскільки вимоги щодо змісту умов закріплено в Типовому договорі [1, с. 124] та інших нормативних актах. Відповідно, в офертах про договори оренди цілісних майнових комплексів або їх структурних підрозділів не має принципового значення наявність або відсутність істотних умов договору, тому що вони визначені компетентними органами в нормативному порядку, чого не можна сказати про договір оренди транспортних засобів.

Договір на приєднання передбачає беззастережну згоду з запропонованим варіантом договору, який, як правило, міститься на формулярах, бланках та інших стандартних формах. Сторона, яка зацікавлена в укладенні такого договору, надсилає тільки пропозицію надати оферту, після чого отримує її та виконує роль акцептанта.

Щодо договору оренди транспортних засобів, то він, звичайно, може мати характер договору на приєднання, якщо акцепт буде беззастережним. Але, взагалі, складна технічна структура предмета договору та значний обсяг обов'язків сторін примушують сторони до ведення переговорів та поступового узгодження умов договору.

Враховуючи складну структуру змісту договору оренди транспортних засобів, оферта такого договору також має особливу форму. По-перше, з метою прискорення узгоджувального процесу разом з офертою надається проект договору в тому варіанті, який пропонує оферент. По-друге, особливістю укладення договору оренди транспортних засобів є наявність супроводжувального документа. Ним є акт прийому-передавання транспортного засобу. Призначення цього документа в тому, що в ньому досконало представляються якісні характеристики предмета договору, тобто транспортного засобу, а також визначається його технічний стан на момент передавання орендарю. Наявність саме цього документа унеможливає в подальшому суперечки щодо рівня придатності транспортного засобу.

Як і оферта, акцепт є способом волевиявлення. Але воля акцептанта юридично не пов'язана з пропозицією, на відміну від оферента. Він може взагалі не дати ніякої відповіді або може погодитися на тих чи інших умовах. Таким чином, у відповіді (акцепті) повинно бути вказано, в якій мірі акцептантом визнається оферта, і якщо оферта передбачає певний термін для надання відповіді, акцепт повинен бути надісланий в указаний термін.

Для того, щоб акцепт міг бути підставою для укладення договору, він також, як і оферта, повинен відповідати певним критеріям. Насамперед, в акцепті повинно бути чітко вказано, що акцептант згоден із пропозицією укласти договір. Також для того, щоб відповідь могла вважатись акцептом, вона не повинна містити в собі умов договору інших, ніж зазначені в оферті. Тобто акцепт має бути повним та беззастережним, до того ж акцепт не може містити будь-яких посилань на події або дії оферента чи акцептанта, від яких може залежати його подальша згода на запропоноване укладення договору. Під час укладення договору оренди транспортних засобів найбільш характерним прикладом акцепту є підписання акцептантом наданих примірників договору. У випадку, якщо отримана оферта передбачає певний термін для відповіді, акцепт повинен бути відправлений у зазначений термін.

Відповідно, якщо відповідь на оферту буде містити у собі деякі інші умови договору, вона буде вважатися новою пропозицією укладення договору. У підприємницьких відносинах нова оферта може мати форму листа з викладеними в ньому новими умовами або форму протоколу розбіжностей до проекту договору. Тобто договір не буде вважатися укладеним, доки не будуть урегульовані всі існуючі розбіжності.

Законодавством допускаються такі форми акцепту, як письмова, усна, мовчання та конклюдентні дії. Щодо укладення договору оренди транспортних засобів акцепт може бути виражений виключно в письмовій формі, тому що закон передбачає письмову форму договору цього виду [3, с. 324]. Але письмова форма не означає обов'язкове надіслання листа з відповіддю. Це можуть бути інші форми фіксування інформації, наприклад факс або телекс.

Певною мірою конклюдентні дії також можуть демонструвати згоду акцептанта на укладення договору оренди транспортних засобів. Але в подальшому для надання договору юридичної сили необхідно, щоб договір був підписаний обома сторонами. Отже, акцепт під час укладення такого договору є виключно письмовим.

Згідно із Цивільним кодексом договір вважається укладеним, коли між сторонами у необхідній в належних випадках формі досягнуто згоди по всіх істотних умовах. Звісно, що істотними умовами є такі, без яких певний вид договору не може вважатися укладеним. Таким чином, ви-

никнення договірних відносин пов'язане з наявністю двох умов: досягненням сторонами згоди за всіма істотними умовами та наданням цій згоді певної форми, якщо це вимагається законом або згодою сторін.

Наявність істотних умов в договорі оренди, як і в будь-якому іншому договорі, є необхідним фактом для того, щоб угода вважалася дійсною. Істотні умови виявляють обов'язковий зміст договору [5, с. 234]. Зміст договору складають його умови, за допомогою яких сторони визначають свої дії, порядок їх здійснення, контроль виконання, порядок розрахунків тощо [7, с. 342]. Отже, в позитивних зобов'язаннях виявляється динамічна сторона правового регулювання правовідносин.

Таким чином, на сьогоднішній день виділяються три групи істотних умов договору: визнані істотними законом; такі, що визначаються характером договору; умови, відносно яких за заявою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди.

Відсутність передбачених законодавством істотних умов у договорі оренди є підставою для визнання такої угоди недійсною.

Вищесказане дає підставу для того, щоб у законодавчому порядку більш чітко закріпити регулювання орендних відносин та визначити істотні умови договорів оренди з урахуванням особливостей якостей майна, завдяки чому сторони зможуть уникнути непорозумінь, зайвих збитків, а також спростити порядок розгляду справ із цих питань у судах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вавилин Е.В. Осуществление прав и исполнение обязанностей по договору аренды транспортных средств // Е.В. Вавилин. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 136 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відом. ВР. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
3. Тарасенко Л. Договір найму (оренди) транспортного засобу / Л. Тарасенко // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2015. – Випуск 61. – С. 324–329.
4. Цивільне право України : [підручник] / Є.О.Харитонов, О.В. Старцев. – 2-ге вид. перероб. і допов. – Київ : Істина, 2007. – 816 с.
5. Цивільне право України: Договірні та недоговірні зобов'язання: [підруч.] / [С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – 3-тє вид. змін. та доповн. – К. : Алерта, 2014. – 496 с.
6. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар: у 2 ч. / кер. авт. кол. та відпов. ред. проф. А.С. Довгерт, проф. Н.С. Кузнецова. – К. : Юстиніан, 2006. – Ч. 2.
7. Цивільне право України. Особлива частина : [підручник] / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юнікор Інтер, 2010. – С. 1146.